

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗ: ΜΙΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ  
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ RICHARD COURTNEY

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σ' αυτό το άρθρο παρουσιάζεται το εννοιολογικό πλαίσιο της διαδικασίας μάθησης μέσω του δράματος, υιοθετώντας μια ερμηνευτική προσέγγιση στο συγγραφικό έργο του Richard Courtney. Αυτός συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πρωτοπόρους του Εκπαιδευτικού Δράματος μαζί με άλλους όπως η Winnifred Ward, ο Peter Slade, ο Brian Way, η Dorothy Heathcoat και ο Gavin Bolton.

Ο Richard Courtney γεννήθηκε το 1927, στην Αγγλία, και πέθανε το 1997.<sup>1</sup> Αποφοίτησε από το πανεπιστήμιο Leeds, όπου ήταν σκηνοθέτης σε μια θεατρική ομάδα. Αρχικά εργάστηκε ως ηθοποιός, σκηνοθέτης και σκηνογράφος στο θέατρο. Στη συνέχεια συνεργάστηκε με το BBC και δίδαξε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στο Yorkshire, με ειδίκευση στη διδασκαλία του δράματος στην εκπαίδευση.<sup>2</sup> Το 1967, κλήθηκε στον Καναδά, για να διδάξει στα Πανεπιστήμια της Victoria, του Calgary και του Toronto, δημιουργώντας ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο, με την επωνυμία «αναπτυξιακό δράμα».<sup>3</sup> Τα τελευταία χρόνια της ζωής του έμενε στο Salt Spring Island, όπου αφιερώθηκε ολοκληρωτικά στο συγγραφικό του έργο, το οποίο αριθμεί περίπου μια εκατοντάδα δημοσιεύσεων από βιβλία και άρθρα.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Γεννημένος στο Suffolk της Αγγλίας, ο Richard Courtney απέκτησε από νωρίς, υπό την επιρροή της μητέρας του, θετική αυτοεικόνα. Επίσης, καλλιέργησε τη φιλομάθεια, την καρτερικότητα, την εργατικότητα και τη θεατρική έκφραση από τον πατέρα του και τον παππού του, οι οποίοι ήταν εκπαιδευτικοί. Βλ. J. Blyth-Bernard: «Richard Courtney remembered», *AATE Newsletter*, 3, 1997, σσ. 3-10, ιδίως σ. 6.

<sup>2</sup> Ο Courtney δημιούργησε το θέατρο για νέους στην Αγγλία και έγινε σχολικός σύμβουλος, για τη διδασκαλία των τεχνών στην εκπαίδευση, στο Trent Park College. Βλ. R. Courtney: *Drama and feeling: An aesthetic theory*, McGill-Queens University Press, Montreal, 1995a, σ.33. και H. Mallika: *The Player and the Playing: An interpretive Study of Richard Courtney's Texts on Learning through Drama*, Doctoral dissertation, School of Education, New York University, σ. 16.

<sup>3</sup> Ο όρος «αναπτυξιακό δράμα» αντανακλά την πεποίθηση του Courtney ότι το δράμα μπορεί να ενδυναμώσει ανθρώπους που καταπιέζονται από άλλα άτομα ή κοινωνικούς θεσμούς. Βλ. R. Courtney: *Drama and intelligence: A cognitive theory*, McGill-Queens University Press, Montreal, 1990, σ. 10. και R. Courtney,

1995a, ό. π., σ. 33. Το 1968, ο Courtney εγκαίνιασε μια συνεργασία, για το Εκπαιδευτικό Δράμα, ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο της Victoria και στο Πανεπιστήμιο της Washington. Το 1969, έγινε ιδρυτικό μέλος στον παγκόσμιο σύλλογο για τη δραματοθεραπεία. Αργότερα κατέλαβε τη θέση του προέδρου στον Canadian Child and Youth Drama Association και έγινε επιμορφωτής στο Kennedy Center. Συμμετείχε επίσης, σε διεθνή συνέδρια στην Αυστραλία, στην Ευρώπη και στην Ασία. Βλ. R. Courtney: *Shakespeare's world of death: The early tragedies*, Simon & Pierre, Montreal, Toronto, 1995b, σσ. v,vi.

<sup>4</sup> Ο Courtney αποσύρθηκε σ' αυτό το ήσυχο μέρος, για να ζήσει όσο του απέμενε, χτυπημένος από καρκίνο στο πάγκρεας. Αδυνατώντας, πλέον, να ταξιδέψει αφιερώθηκε στο συγγραφικό του έργο, αρνούμενος ν' αποδεχθεί την κατάσταση της υγείας του. Έχοντας στη διάθεσή του μια προσωπική βιβλιοθήκη από 20.000 βιβλία, ενσωμάτωσε με επιτυχία στα γραπτά του πλήθος αναφορών από άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες, με στόχο την πληρέστερη προσέγγιση του Εκπαιδευτικού Δράματος. Βλ. H. Mallika, 1999, ό. π., σ. 18.

Ο Richard Courtney συνεισέφερε τα μέγιστα στη διερεύνηση της δομής του Εκπαιδευτικού Δράματος, επιχειρώντας να σχηματοποιήσει τη μαθησιακή διαδικασία στα πλαίσια της διδακτικής του δράματος στην εκπαίδευση.<sup>5</sup> Ο Courtney δεν θεωρεί, αλλά, ότι η ζωή μοιάζει με θεατρική σκηνή, αλλά ότι η ζωή του κάθε ανθρώπου είναι ένα δράμα.<sup>6</sup> Γι' αυτόν το σύνολο των ανθρώπινων πράξεων χαρακτηρίζεται ως δραματική συμπεριφορά, στην οποία ενυπάρχει μια εκούσια μεταμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας είτε στη «δραματική σκηνή» είτε στην καθημερινή κοινωνική αλληλεπίδραση<sup>7</sup> είτε στις κοινωνικές ιεροτελεστίες<sup>8</sup> είτε στο προσωπικό ψυχολογικό επίπεδο<sup>9</sup> είτε στην εκπαίδευση<sup>10</sup> είτε στη θεραπεία.<sup>11</sup>

Αν και το δράμα χαρακτηρίζει όλα τα ανωτέρω πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας, μόνο στον τομέα της παιδαγωγικής του θέατρον εμφανίζεται ως μέσο μάθησης.<sup>12</sup> Ο Courtney προσέγγισε το Εκπαιδευτικό Δράμα με αφηρημένους όρους, χρησιμοποιώντας έννοιες που δανείστηκε από άλλες επιστήμες, για να περιγράψει τη δυνατότητα μάθησης μέσα από αυτό.<sup>13</sup> Ο ίδιος θεωρούσε τον εαυτό του μελετητή της ανθρώπινης δράσης, αντλώντας

<sup>5</sup> J. McLeod: «The dialectic of masks in drama», *The NADIE Journal*, 8(1), 1983, σσ. 33-40, ιδίως σ. 35. και J. Trent: *Richard Courtney: An annotated bibliography*, Bison Books, Ontario, 1987, σ. 45.

<sup>6</sup> R. Courtney: «The discipline of drama», *Queen's Quarterly*: 84(2), 1977, σσ. 231-243, ιδίως σ. 234. και R. Courtney, *The dramatic curriculum*, Drama Book Specialists, New York, 1980, σ.20. Βλέπε επίσης R. Courtney: *Play, drama and thought: The intellectual background to dramatic education*, Simon & Pierre, Toronto, 1989, σ.4. και R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 71. Παρόμοια με τον Courtney κι άλλοι μελετητές υποστηρίζουν ότι το θέατρο ή το δράμα δεν περιγράφει απλά, τον τρόπο που οι άνθρωποι βλέπουν τη ζωή, αλλά είναι επίσης, ο τρόπος με τον οποίο ζουν και συμπεριφέρονται. Αυτή η σύνδεση ζωής και δράματος αποτέλεσε βασικό δόγμα της δραματοθεραπείας για την αντιμετώπιση των ανθρώπινων ψυχολογικών προβλημάτων. Βλ. S. M. Lyman & M. B. Scott: *The drama of social reality*, Oxford University Press, New York, 1975, σ. 1. και C. Bollas: *Being a character*, Hill & Wang, New York, 1992, σ.13. Βλέπε επίσης P. Jones: *Drama as therapy: Theatre as living*, Brunner-Routledge, London, 2000, σ. 3.

<sup>7</sup> E. Goffman: *The presentation of self in everyday life*, Anchor Books, New York, 1959, σ. 21. και K. Burke: *A Grammar of motives*, Prentice-Hall, New York, 1952, σ. 14. Βλέπε επίσης K. Burke: *Language as symbolic action: essays on life, literature, and method*, University of California, Press, Berkeley, 1968, σσ.15, 63.

<sup>8</sup> C. Geertz: *Local Knowledge: Further essays in interpretive anthropology*, Basic Books, New York, 1983, σσ. 27, 153. και V. W. Turner: *Dramas, fields and metaphors*, Cornell University, Ithaca, NY, 1974, σ. 13

<sup>9</sup> J. McDougall: *Theaters of the mind: Illusion and truth on the psychoanalytic stage*, Brunner/Mazel, New York, 1991, σσ. 61, 64, 75. και C. Bollas: *Being a character*, Hill & Wang, New York, 1992, σ. 13.

<sup>10</sup> R. Courtney: *Play, drama and thought: The intellectual background to dramatic education*, Cassell, London, 1968a, σ. 126. και D. Heathcoat: *Collected writings on education and drama*, Northwestern University Press, Evanston, IL, 1984, σσ. 10, 13.

<sup>11</sup> J. L. Moreno: *The theatre of spontaneity*, Beacon House, New York, 1983, σσ. 38, 40. και R. Landy: *Persona and performance*, Jessica Kingsley, London, 1994, σ. 7.

<sup>12</sup> R. Courtney, 1968a, ό. π., σσ. 21, 92, 220. και D. Heathcoat, 1984, ό. π., σσ. 170, 175. Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι τα βασικά ερωτήματα, που αφορούν στη συσχέτιση του δράματος με τη μαθησιακή διαδικασία, δεν έχουν απαντηθεί έως σήμερα και δεν έχει διαμορφωθεί μία κοινή ορολογία ανάμεσα στους μελετητές για να διερευνηθούν ζητήματα διδασκαλίας και αξιολόγησης του Εκπαιδευτικού Δράματος. Βλ. M. O'Hara: «Research in drama education: The rhetoric and the reality», *Research in Drama Education*, 1996, 1(2), σσ. 273 - 277, ιδίως σ. 275.

<sup>13</sup> Ο Courtney υποστηρίζει ότι το δράμα είναι μια μετασχηματιστική διαδικασία, η οποία οδηγεί σε αλλαγή και κατά συνέπεια στη μάθηση. Αυτός δεν εστιάζει μόνο στη μεθοδολογία διδασκαλίας του δράματος στο ωρολόγιο πρόγραμμα, αλλά αποβλέπει σε μια διεπιστημονική προσέγγιση της διαδικασίας μάθησης μέσω του δράματος. Βλ. R. Courtney, 1995a, ό. π., σ. 11. Προσπάθειες για διεπιστημονική διερεύνηση της διαδικασίας μάθησης μέσω του δράματος είχαν γίνει και στο παρελθόν, αντλώντας εννοιολογικές δομές από

από τον χώρο της υπαρξιακής φαινομενολογίας.<sup>14</sup> Συχνά χρησιμοποιήσε τον όρο «δραματική μεταφορά», για να εξηγήσει τη μαθησιακή διαδικασία<sup>15</sup> και πρόβλεψε ότι η δραματοποίηση ενός κοινωνικού σεναρίου είναι ο καλύτερος τρόπος κοινωνικής και προσωπικής μάθησης για όλες τις ηλικίες του ανθρώπου.<sup>16</sup>

Μία από τις ατραπούς διερεύνησης της μάθησης μέσω του δράματος ήταν ο τομέας της αισθητικής αγωγής και η συμβολή του συναισθήματος στη γνωστική ανάπτυξη του ανθρώπου.<sup>17</sup> Για τον Courtney το δράμα ενεργοποιεί τον αισθητικό τρόπο σκέψης, ο οποίος οδηγεί σε μια βαθύτερη διεύθυνση στη δομή των εννοιών και των νοημάτων.<sup>18</sup> Κύριο μέλημα του ήταν η διαμόρφωση της εννοιολογικής δομής του Εκπαιδευτικού Δράματος. Αυτόν τον στόχο προσπάθησε να τον υλοποιήσει μέσα από μια κριτική προσέγγιση των ιδεών από μελετητές άλλων επιστημών, καθώς επίσης, μέσα από μια ριζική αναδόμηση του λεξιλογίου που σχετίζεται με το Εκπαιδευτικό Δράμα.<sup>19</sup>

άλλα γνωστικά πεδία όπως το θέατρο η Παιδαγωγική, η Ψυχολογία και η Κοινωνιολογία. Βλ. A. Read: *Theatre and every life: An ethics of performance*, Routledge, London, 1993, σ.ιx. και J. McLeod: «Evaluating drama», *NADIE*, Paper No.2, 1985, σσ. 16-25, ιδίως σ. 19.

<sup>14</sup> C. Geertz: *The interpretation of cultures: Selected essays*, Basic Books, New York, 1973, σ.134.

<sup>15</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 10. Ο όρος «δραματική μεταφορά» έχει τις ρίζες του σε ένα ευρύ φάσμα ιδεών που εντοπίζονται στη συμβολική δράση του Eliade, στη δραματοποιητική θεωρία του Kenneth Burke, στη φιλοσοφία της ανθρώπινης δράσης του George Herbert Mead και στη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης. Βλ. M. Eliade: *The sacred and the profane: The nature of religion*, Harcourt Brace & Company, New York, 1987, σ. 97. και K. Burke, 1968, ό. π., σ. 12. Βλέπε επίσης G. H. Mead: *Philosophy of the act*, University of Chicago Press, Chicago, 1938, σ. 28. και V. W. Turner & M. Bruner: *The anthropology of experience*, University of Illinois Press, Urbana, IL, 1986, σσ. 173, 176.

<sup>16</sup> Ο στόχος του Richard Courtney ήταν να καταστήσει το Εκπαιδευτικό Δράμα αυτόνομο πεδίο επιστημονικής γνώσης και αναζήτησε μια φιλοσοφία που να εξηγεί την περίπλοκη και πολύσημη φύση του δράματος, υιοθετώντας τον όρο «αναπτυξιακό δράμα» για να το προσεγγίσει ως εργαλείο μάθησης και ανάπτυξης του ατόμου. Η επιλογή αυτού του όρου βασίστηκε σε άλλες επιστήμες που χρησιμοποιούν το δράμα ως μεταφορά όπως είναι η Ανθρωπολογία, η Εθνογραφία, η Παιδαγωγική, η Σημειολογία και η Φιλοσοφία. Βλ. R. Courtney: «Drama and aesthetics», *British Journal of Aesthetics*, 8(4), 1968b, σσ. 378-386, ιδίως σ. 383. και R. Courtney: «On Langer's dramatic illusion», *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 29(1), 1970, σσ. 11-20, ιδίως σ. 16.

<sup>17</sup> Ο Courtney υιοθετεί τις θέσεις του John Dewey, ο οποίος θεωρούσε ότι η ενασχόληση των παιδιών με την τέχνη είναι από τη φύση της μια παιδαγωγική διαδικασία και η μάθηση δεν είναι αποτέλεσμα της παρουσίας και εφαρμογής εξωτερικών δραστηριοτήτων από τον παιδαγωγό, αλλά προκύπτει από τις ενστικτώδεις και παρορμητικές δράσεις του παιδιού στον αισθητικό κόσμο των τεχνών. Βλ. J. Dewey: *The Child and the curriculum: The school and society*, The University of Chicago Press, Chicago, 1971, σ. 154. και J. Dewey: *On motive: In Human Nature and Conduct*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1922, σ. 119.

<sup>18</sup> R. Courtney: «On Langer's dramatic illusion», *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 29(1), 1970, σσ.11-20, ιδίως σ.16. και R. Courtney, 1990, ό. π., σ.26. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1995a, ό. π., σ. 19. Μελετητές από τον τομέα της Αισθητικής Αγωγής υποστηρίζουν ότι η προσωπική μάθηση ευνοείται μέσα από τη δημιουργία και την αξιολόγηση του φανταστικού κόσμου, που δημιουργούν οι καλές τέχνες. Στη διαδικασία γένεσης ενός αισθητικού αποτελέσματος με τη χρήση των τεχνών, ο δημιουργός αναδιαρθρώνει ριζικά τον εξωτερικό πραγματικό κόσμο και τον δικό του εσωτερικό κόσμο, των συναισθημάτων. Αποτελέσματα αυτής της αναστοχαστικής προσπάθειας είναι η ανακάλυψη νέων εννοιών και νοημάτων. Η μάθηση, μέσω των τεχνών, είναι μια ολιστική διαδικασία και επηρεάζει άμεσα το νου και τη φαντασία του ανθρώπου. Βλ. R. Witkin: *The intelligence of feeling*, Heinemann Educational Books, London, 1974, σσ. vi, 1, 46. και C. O'Neill: *Drama Worlds: a framework for process drama*, Heinemann, New Hampshire, 1995, σσ. 20, 40. Βλέπε επίσης M. Ross: *The aesthetic imperative*, The Pergamon Press, Oxford, 1981, σ. 155.

<sup>19</sup> R. Landy: *Dramatic education, an interdisciplinary*

## Το δράμα ως μέσο μάθησης και προσωπικής ανάπτυξης

Το συγγραφικό έργο του Richard Courtney, σε σχέση με τη μάθηση μέσω του δράματος, βασίζεται σε ένα ευρύ φάσμα ιδεών από τα επιστημονικά πεδία της Αισθητικής Αγωγής, της διδασκαλίας των τεχνών στην εκπαίδευση, της Ψυχολογίας, της Ανθρωπολογίας, της Κοινωνιολογίας, του Θεάτρου και του Εκπαιδευτικού Δράματος.<sup>20</sup>

Αρχικά, ο Courtney εστίασε το ενδιαφέρον του στη διδασκαλία του δράματος και του θεατρικού αυτοσχεδιασμού στην εκπαίδευση. Αργότερα ενέταξε τις ιεροτελεστικές εκδηλώσεις στην ανθρωπινή δραματική συμπεριφορά, αμβλύνοντας τον ορισμό του Εκπαιδευτικού Δράματος με κοινωνιολογικούς και ψυχολογικούς όρους.<sup>21</sup>

Ο Courtney χρησιμοποίησε αφηρημένες έννοιες, για να περιγράψει το Εκπαιδευτικό Δράμα ως συμμετοχική διαδικασία. Σε πολλές περιπτώσεις αυτή η εννοιολογική δομή σχετίζεται με τον συνυπολογισμό των φαινομενολογικών, των ατομικών και των διαπροσωπικών επιπέδων της εμπειρίας, που βιώνει ένας συμμετέχων στη δραματική διαδικασία.<sup>22</sup> Σε άλλες περιπτώσεις ο Courtney συνυπολογίζει, στο πλαίσιο διεξαγωγής του δράματος, την επιρροή των κοινωνικο-πολιτιστικών παραγόντων και των παγκόσμιων νοημάτων που συνδέουν τις ζωές των ανθρώπων.<sup>23</sup>

*approach to learning*. Unpublished doctoral dissertation, University of California, Santa Barbara, 1975, σσ. 24,49.

<sup>20</sup> Οι θέσεις του Richard Courtney για τη χρήση του δράματος ως μέσου μάθησης αντικατοπτρίζονται σε βιβλία που δημοσίευσε από το 1982 έως το 1995. Βλ. R. Courtney: *Re-play: Studies of human drama in education*, The Ontario Institute for Studies in Education, Toronto, 1982. και R. Courtney: *Re-Cognizing Richard Courtney: Selected writings on drama and education*, Pembroke Publishers, Markham, Ontario, 1988. Βλέπε επίσης R. Courtney: *Play, drama and thought: The intellectual background to dramatic education*, Simon & Pierre, Toronto, 1989. και R. Courtney: *Drama and intelligence: A cognitive theory*, McGill-Queens University Press, Montreal, 1990. Βλέπε επίσης R. Courtney: *Drama and feeling: An aesthetic theory*, McGill-Queens University Press, Montreal, 1995a.

<sup>21</sup> R. Courtney: *Re-Cognizing Richard Courtney: Selected writings on drama and education*, Pembroke Publishers, Markham, Ontario, 1988, σ. 124. και R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 41. Ο Courtney ήταν επαγγελματίας ηθοποιός και σκηνοθέτης. Προοδευτικά, επηρεασμένος από τις αρχές του φιλοσοφικού ρεύματος της φαινομενολογίας, συνέδεσε την προσωπική έρευνα, στην φαινομενολογική εμπειρία της υποκριτικής, με τις αρχές της φαινομενολογικής ψυχολογίας, ακολουθώντας ένα προγενέστερο εγχείρημα άλλων ηθοποιών του θεάτρου. Βλ. H. Burton: *Great acting*, Hill & Wang, New York, 1967, σ. 29. και T. Cole & H. K. Chinyo: *Actors*

*on acting: The theories, techniques and practices of the world's great actors, told in their own words*, Crown Trade Paperbacks, New York, 1970, σ. 655. Βλέπε επίσης M. Friedman: *Martin Buber and the theater*, Funk & Wagnalls, New York, 1969, σ. 13.

<sup>22</sup> Το Εκπαιδευτικό δράμα είναι μια δυναμική διαδικασία που εξελίσσεται στο χρόνο και η αισθητική του μορφή χαρακτηρίζεται από αμοιβαία αλληλεπίδραση των δραματικών χαρακτήρων, με λόγο και χειρονομίες. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 155. Ο Courtney θεωρεί ότι στο χώρο διεξαγωγής του δράματος η φαντασία και η πραγματικότητα διαπλέκονται σε μια σειρά ατελειώτων αντικατοπτρισμών. Η μεταγνωστική αντανάκλαση στη διυποκειμενική εμπειρία, που βιώνει κάθε συμμετέχων στο Εκπαιδευτικό Δράμα, αποτελεί μια ποιοτική γνωστική οντολογία στα επί μέρους επίπεδα που συγκροτούν τον δραματικό κόσμο. Βλ. R. Courtney, 1995a, ό. π., σσ. 44, 61. και J. Bruner: *Actual minds, possible words*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1986, σ. 64.

<sup>23</sup> Ο Courtney δανείστηκε ιδέες από συγγραφείς όπως ο Mikhail Bakhtin, ο Mircea Eliade και ο Joseph Campbell, σε σχέση με τη γλώσσα, τον πολιτισμό και τον μύθο, ως παραμέτρους που επηρεάζουν τη δομή του Εκπαιδευτικού Δράματος. Βλ. M. Bakhtin: *The dialogic imagination: Four essays*, University of Texas Press, Austin, TX, 1981, σσ. 12, 61, και M. Eliade: *The sacred and the profane: The nature of religion*, Harcourt Brace & Company, New York, 1987, σ. 132. Βλέπε επίσης J. Campbell: *The power of myth*, Doubleday, New

Ειδικότερα, ο Courtney προσεγγίζει τη μάθηση, μέσω του δράματος, ως μια μορφή δημιουργικής νοημάτων σε σχέση με τον εαυτό του συμμετέχοντα και στην αλληλεπίδρασή του με τους άλλους στη δραματική διαδικασία.<sup>24</sup> Οι βασικές έννοιες που πραγματεύεται, στην προσπάθειά του να εξηγήσει τη μαθησιακή διαδικασία μέσω του δράματος, είναι το δραματικό πλαίσιο, οι συμμετέχοντες στο δράμα, η δραματική διαδικασία, η αισθητική μορφή, ο δραματικός κόσμος της φαντασίας, η δραματική μεταφορά, τα δραματικά σύμβολα και η διυποκειμενική δραματική πραγματικότητα.<sup>25</sup>

Το δραματικό πλαίσιο σχετίζεται με το χώρο αλληλεπίδρασης των δραματικών χαρακτήρων και σχηματοποιεί την πλοκή του δράματος.<sup>26</sup> Αυτό που συμβαίνει στο Εκπαιδευτικό Δράμα είναι η εξωτερική της προσωπικής φαντασίας των συμμετεχόντων μέσω της δραματικής πράξης. Η θεατρική δράση είναι μια δυναμική διαδικασία διασύνδεσης της νόησης και του εξωτερικού κόσμου, που γενικεύει τα ατομικά, εσωτερικά, νοήματα στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και ενσωματώνει στην ατομική σκέψη νέα, μετασχηματισμένα συμβολικά νοήματα.<sup>27</sup>

Ο Courtney στίρηξε τις ιδέες του για τον προσωπικό εαυτό σε μια ολιστική, διαδραστική θεώρηση της ζωής. Η ανθρώπινη ύπαρξη θεωρείται μια ελεύθερη παρουσία σ' ένα ολιστικό σύμπαν. Όλες οι πτυχές της ανθρώπινης ζωής, η σκέψη, το συναίσθημα και η δράση, είναι μέρος μιας συνολικής ρευστής διαδικασίας και συσχετίζονται άμεσα με το εξωτερικό περιβάλλον. Μέσα από την ενεργητική διάδραση με τον φυσικό και τον κοινωνικό κόσμο, το άτομο συνειδητοποιεί την ύπαρξή του.<sup>28</sup>

York, 1988, σ. 58.

<sup>24</sup> Για τον Courtney η μαθησιακή προσοχή μέσω του δράματος διαφέρει από τις κλασικές θεωρίες μάθησης, οι οποίες επικεντρώνονται στη μάθηση, μέσω της αφομοίωσης της γνώσης. Στο Εκπαιδευτικό Δράμα η γνώση αναδύεται μέσα από δυναμικές, εντάσεις και εξελικτικές διαδικασίες, θεώρηση που προσιδιάζει στη θεωρία του μεταδοισμού. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 9, 45. Υπάρχουν και άλλες θεωρίες οι οποίες συνυπολογίζουν τη διαπροσωπική αλληλεπίδραση στην απόκτηση της γνώσης, όπως οι ακόλουθες: α) Η θεωρία της πολιτισμικής μάθησης, του Bruner, η οποία προσεγγίζει τη μάθηση ως μια διαδικασία αλληλεπίδρασης, που μορφοποιεί και αντανάκλα τους κοινωνικούς δεσμούς, που ενώνουν τους ανθρώπους. β) Η θεωρία του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, μαθησιακή θεωρία η οποία θεωρεί τη μάθηση ως διαδικασία αλληλεπίδρασης, στην οποία η γνώση και η κατανόηση αναδύεται μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση των ατόμων. Βλ. J. Bruner: *The culture of Education*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1996, σσ. 3, 19, 20. και P. D. Pearson & A. Iran-Nejad: *Review of research in education*, American Educational Research Association, Washington, 1998, σ. 9.

<sup>25</sup> R. Courtney: *Re-play: Studies of human drama in education*, The Ontario Institute for Studies in Educa-

tion, Toronto, 1982, σσ. 206, 223. και R. Courtney: *Recognizing Richard Courtney: Selected writings on drama and education*, Pembroke Publishers, Markham, Ontario, 1988, σ.145. Βλέπε επίσης R. Courtney: *Play, drama and thought: The intellectual background to dramatic education*, Simon & Pierre, Toronto, 1989, σσ.183,184,185. και R. Courtney: *Drama and intelligence: A cognitive theory*, McGill-Queens University Press, Montreal, 1990, σ.10. Βλέπε επίσης R. Courtney: *Drama and feeling: An aesthetic theory*, McGill-Queens University Press, Montreal, 1995a, σ. 9.

<sup>26</sup> Ο Courtney υιοθετεί διάφορες φιλοσοφικές θέσεις για τη δημιουργία πιθανών φανταστικών φανταστικών κόσμων, οι οποίοι έχουν μοναδικές διαστάσεις, συμπεριλαμβανοντας, εκτός από τον χώρο και τον χρόνο, τα συναίσθημα και τις αξίες των ατόμων που συμμετέχουν στη δραματική διαδικασία. Βλ. M. Bakhtin, 1981, ό. π., σ.255.

<sup>27</sup> Το Εκπαιδευτικό Δράμα δημιουργεί νέα νοήματα μέσω της σύγκρισης του πραγματικού και του φανταστικού. Η δημιουργική φαντασία των συμμετεχόντων και η αντανάκλαση της βιωματικής τους εμπειρίας, από τη θεατρική δράση, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ουσιαστική μάθηση. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 9, 12, 54.

<sup>28</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σ.135. Οι ολιστικές αρ-

Οι συμμετέχοντες στο Εκπαιδευτικό Δράμα δημιουργούν, εν δυνάμει, δραματικούς κόσμοις και μαθαίνουν συγκρίνοντας τις βιωματικές τους εμπειρίες από τον φανταστικό κόσμο του δράματος με τις εμπειρίες της πραγματικής τους ζωής.<sup>29</sup> Ο Courtney χρησιμοποιεί τον όρο «ταλάντευση», για να περιγράψει τα πολύπλοκα νοήματα που αναδύονται από το πλαίσιο διεξαγωγής του Εκπαιδευτικού Δράματος, να ορίσει διαφορετικές πτυχές της δημιουργικής δραματικής πράξης και να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο το δράμα εκλαμβάνεται από διαφορετικά άτομα, τα οποία συμμετέχουν ή παρακολουθούν.<sup>30</sup>

Η αισθητική, καλλιτεχνική μορφή του δράματος επικοινωνεί και δημιουργεί στους θεατές την ψευδαίσθηση ενός διαφορετικού χωροχρόνου και διαχέει νοήματα που αναδύονται από την αλληλεπίδραση των δραματικών χαρακτήρων.<sup>31</sup> Η δύναμη της φαντασίας είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της μάθησης στο Εκπαιδευτικό Δράμα. Η δραματική πράξη απαιτεί την ενεργοποίηση των γνωστικών λειτουργιών και των μεταγνωστικών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων για την κατανόηση των φανταστικών δραματικών μικρόκοσμων.<sup>32</sup>

χέος του Courtney είναι οι ακόλουθες: α) Η ανθρώπινη ύπαρξη είναι ένα ενιαίο σύνολο παρά ένα άθροισμα από ξεχωριστά μέρη β) Η σκέψη και η δράση βιώνονται ως ένα ενιαίο σύνολο γ) Το συναίσθημα είναι έμφυτο σ' όλες τις εκφάνσεις της σκέψης και της δράσης. δ) Η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι τελολογική και τα χαρακτηριστικά της γνώριμα είναι η αυτοεπιλογή, η αυτοπαρακίνηση και η αυτορύθμιση. Βλ. R. Courtney, 1995a, ό. π., σ. 77.

<sup>29</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 10, 16. και R. Courtney, 1995a, ό. π., σ. 9. Ο Courtney χρησιμοποιεί την έννοια του φανταστικού κόσμου, στο δράμα, ως μεταφορά για την προσωπική πραγματικότητα, υιοθετώντας θέσεις από την επιστήμη της Σημειολογίας σε σχέση με το πώς ένας από τους πιθανούς κόσμους αποκατά υπόστασι, σ' ένα δεδομένο χώρο και χρόνο. Βλ. F. Merrell: *Semiotic foundations: Steps toward an epistemology of written texts*, Indiana University Press, Bloomington, IN, 1982, σ. 42. και E. Goffman: *Frame analysis: An essay on the organization of experience*, Harper & Row, New York, 1974, σ. 2. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1988, ό. π., σσ. 85, 145. Ο Courtney επηρεάστηκε επίσης, από την επιστήμη της Ψυχανάλυσης, στην υιοθέτηση της θέσης ότι η προσωπική αφήγηση του ατόμου κατά τη διάρκεια της ψυχανάλυσης είναι ένα μέσο δημιουργίας της πραγματικότητας. Η συναίσθηση και πρόσβαση του ατόμου στον κόσμο της φαντασίας είναι η ποιητική της δημιουργίας της ψυχής. Κάθε άνθρωπος κατανοεί τον εξωτερικό κόσμο, χρησιμοποιώντας μια νοητική δραματική δομή, όπου ο πρωταγωνιστής είναι ο εαυτός του και οι άλλοι άνθρωποι είναι οι ανταγωνιστές και το κοινό. Βλ. R. Courtney, 1980, ό. π., σ. 7. και R. Courtney, 1988, ό. π., σ. 154. Βλέπε επίσης R.

Courtney, 1990, ό. π., σσ. 31, 80. και J. Hillman: *Healing fiction*, Station Hill Press, Barrytown, NY, 1983, σ. ix.

<sup>30</sup> Στην περιγραφή του Courtney, για το Εκπαιδευτικό Δράμα, υπάρχει ο όρος «ταλάντευση» για αποδώσει την εστίαση της προσοχής των συμμετεχόντων στις δομές του φανταστικού δραματικού πλαισίου και την εστίαση της προσοχής τους ανάμεσα στον εαυτό και στον άλλο, ανάμεσα στην εσωτερική παρόρμηση και στην εξωτερική της ως δραματική έκφραση. Αυτή η «ταλάντευση» της αντίληψης ανάμεσα στις λεπτομέρειες της δραματικής διαδικασίας και στη συνολική μορφή του θεατρικού δρώμενου ενισχύει τη μάθηση. Βλ. R. Courtney, 1968b, ό. π., σ. 384. και R. Courtney, 1970, ό. π., σ. 18.

<sup>31</sup> Η αλληλεπίδραση των χαρακτήρων σε μια δραματική κατάσταση έχει συγκρουσιακό χαρακτήρα. Η ψυχολογική ένταση που βιώνουν τόσο οι συμμετέχοντες στο Εκπαιδευτικό Δράμα όσο και το κοινό είναι σημαντικός παράγοντας για την εκκίνηση των ψυχολογικών διαδικασιών της ενσυναίσθησης, της προβολής και της ταύτισης, που οδηγούν στη συνέχεια στην καλλιέργεια των μεταγνωστικών δεξιοτήτων. Βλ. R. Courtney, 1980, ό. π., σ. 23. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 41, 135.

<sup>32</sup> Ο Courtney δεν θεωρεί ξεχωριστές τις γνωστικές λειτουργίες που απαιτούνται για την κατανόηση του φανταστικού κόσμου στο δράμα και της πραγματικότητας. Πιστεύει ότι οι άνθρωποι κατανοούν τις φανταστικές δημιουργίες στον κόσμο του δράματος, επειδή διαθέτουν την απαραίτητη εμπειρία από τον πραγματικό κόσμο και αντίστροφα. Ο φανταστικός κόσμος μπορεί να είναι πιο ολοκληρωμένος, με σαφέστερα νοήματα, επειδή οργανώθηκε από τους συμμετέχοντες

Η δραματική διαδικασία εμπεριέχει συγκεκριμένους τρόπους για τους συμμετέχοντες, ώστε να αποκτήσουν σφαιρικές γνώσεις είτε κατά τη διάρκεια της δραματικής έκφρασης είτε μεταγενέστερα, στη φάση της ανατροφοδότησης της ομαδικής εμπειρίας. Η αισθητική μάθηση επιτυγχάνεται μέσω της σιωπηρής γνώσης, της προσωπικής διαίσθησης, της συμβολικής σκέψης και της ενεργοποίησης των ατομικών συναισθημάτων.<sup>33</sup>

Η εννοιολόγηση της δομής της διαδικασίας μάθησης, μέσω του δράματος, επιτυγχάνεται από τον Courtney με την υιοθέτηση μεταφορών από τα γνωστικά πεδία της Γλωσσολογίας, της Θρησκείας, του μύθου, της Σημειολογίας, της Παιδαγωγικής, της Ψυχανάλυσης και της Αισθητικής.<sup>34</sup> Ο Courtney θεωρεί τη δραματική μεταφορά ως γνωστική λειτουργία της ανθρώπινης νόησης, μία μορφή νοητικής δομής, η οποία χαρακτηρίζει τη δραματική διαδικασία και συνεπάγεται τη συσχέτιση δύο ιδεών για τη δημιουργία νέου νοήματος, την ενεργοποίηση των συναισθημάτων και την απελευθέρωση ενέργειας.<sup>35</sup> Η δραματική μεταφορά είναι η αντίληψη και η αναπαράσταση φανταστικών καταστάσεων σε δυαδικούς κόσμους.<sup>36</sup> Τα δομικά υλικά του δραματικού φανταστικού κόσμου είναι τα δραματικά σύμβολα.<sup>37</sup> Η έννοια του συμβόλου, για τον Courtney, συνδέεται με την έννοια της μεταφοράς. Οι δύο έννοι-

στο δράμα. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 16, 18.

<sup>33</sup> R. Courtney, 1988, ό. π., σ. 82. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 93, 99, 107, 124, 127. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1995α, ό. π., σσ. 95, 127. Ο Courtney χρησιμοποιεί την έννοια της «αισθητικής μάθησης» ως έναν από τους τέσσερις τρόπους με τους οποίους μαθαίνει ο άνθρωπος. Αυτοί είναι ο γνωστικός, ο συναισθηματικός, ο ψυχοκινητικός και ο αισθητικός. Ο όρος «αισθητική μάθηση» πρωτοεμφανίζεται στο φιλοσοφικό έργο του Kant. Ειδικότερα, σημαίνει την συνολική αντίληψη ενός αντικειμένου ή φαινομένου, δίχως την απαγωγική εννοιολόγηση του. Αντί για την ανάλυση του όλου στα επί μέρους, για μια λεπτομερέστερη νοητική ταξινόμηση, ενοποιούνται όλα τα χαρακτηριστικά του αντικειμένου σε μια συνολική διαισθητική, προοπτική για την προσωπική φαντασία. Βλ. E. Cassirer: *Kant's life and thought*, Yale University Press, New Haven, CT, 1981, σσ. 309, 313, 319. και R. Courtney, 1988, ό. π., σ. 130. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1995α, ό. π., σσ. 56, 79.

<sup>34</sup> R. Courtney: *The rarest dream: Play drama and thought revisited*, The National Association for the Teaching of Drama, London, 1984, σσ. 3, 13. Ο Courtney περιγράφει τις ιδέες του για την προσέγγιση της εννοιολογικής δομής του δράματος ως ένα τρόπο διαρκούς διερεύνησης των εννοιών, με μεταγνωστικές διαλογικές προεκτάσεις για τον αναγνώστη, παρά ως ένα στατικό μοντέλο περιγραφής της δραματικής δομής. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 36, 159, 164. και R. Courtney, 1995α, ό. π., σ. 92.

<sup>35</sup> R. Courtney: *Dictionary of developmental drama*,

Charles C. Thomas, Springfield, IL, 1987, σ. 82. Ο Courtney θεωρεί το συναίσθημα ως σιωπηρή γνώση, κινητήρια δύναμη για τη δημιουργία νοημάτων και βασικό συντελεστή στη μαθησιακή διαδικασία. Το άτομο γεννιέται και ανακαλύπτει παγκόσμια νοήματα μέσω της σιωπηρής γνώσης, μιας ανατροφοδοτικής διαδικασίας ανάμεσα στον εαυτό και στον εξωτερικό κόσμο, η οποία βασίζεται στα συναισθήματα και στη διαίσθηση. Βλ. R. Courtney, 1995α, ό. π., σσ. 82, 86. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 65, 67, 80, 127.

<sup>36</sup> Ο όρος «μέθεξη» χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει την ταυτόχρονη αναγωγή της δραματικής πράξης σε διαφορετικούς κόσμους. Από τη μία η δραματική πράξη εκδηλώνεται στον πραγματικό χώρο της θεατρικής σκηνής και από την άλλη συνδέεται μ' έναν φανταστικό κόσμο, ο οποίος αποκτά υπόσταση μέσα από μια εκούσια αποδοχή της ψευδαίσθησης των θεατρικών δράσεων από τους ηθοποιούς και τους θεατές. Βλ. G. Bolton: *Towards a theory of drama in education*, Longman, Essex, 1979, σ. 90. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 65. Βλέπε επίσης A. Boal: *The rainbow of desire: the Boal method of theatre and therapy*, Routledge, New York, 1995, σσ. 42-44.

<sup>37</sup> Τα δραματικά σύμβολα είναι περίπλοκα και συνθέτουν νοήματα τα οποία συγκροτούν τον φανταστικό δραματικό κόσμο. Αυτός ο κόσμος υλοποιείται μέσα από αυθόρμητες και αυτοσχέδιες χειρονομίες και τους διαλόγους ανάμεσα στους συμμετέχοντες στο δράμα. Η σκέψη, με μεταφορικό και συμβολικό τρόπο, είναι ο πυρήνας της δημιουργικής φαντασίας, η οποία αποκτά υπόσταση στη δραματική πράξη και γίνεται το ερ-

ες θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν αντίθετους πόλους σ' ένα συνεχές, όπου από τη μία οι μεταφορές είναι η εσωτερική γενίκευση των προσωπικών νοημάτων των συμμετεχόντων στο Εκπαιδευτικό Δράμα και τα σύμβολα είναι η εξωτερική παρουσίαση των από κοινού διαμορφωμένων νοημάτων.<sup>38</sup> Οι μετέχοντες στο δράμα σκέφτονται μεταφορικά, ενώ η δραματική τους έκφραση είναι συμβολική. Έτσι, το μεταφορικό νόημα αποκτά ευρύτερη γνωστική σημασία, όταν εξωτερικεύεται με θεατρικές δράσεις.<sup>39</sup>

Το πλαίσιο του Εκπαιδευτικού Δράματος δομείται από φανταστικές αναπαράστάσεις παράλληλων κόσμων, οι οποίες υλοποιούνται στον θεατρικό χωροχρόνο μέσω της προσωπικής φαντασίας και της ομαδικής θεατρικής δράσης.<sup>40</sup> Η προσέγγιση της δραματικής διαδικασίας, από τον Courtney, είναι ολιστική, συγχωνεύοντας την εσωτερική νοητική ανάπτυξη της φαντασίας (συγκυμαινόμενες λειτουργίες) με την εξωτερική σωματική δραματική συμπεριφορά των συμμετεχόντων (φανερές λειτουργίες).<sup>41</sup>

Στα γραπτά του Courtney, υπάρχουν δύο βασικές επισημάνσεις σε σχέση με τη γνωστική αξία του πλαισίου διεξαγωγής του Εκπαιδευτικού Δράματος. Η πρώτη σχετίζεται με τα νοήματα που περιλαμβάνονται στον φανταστικό κόσμο, τα οποία τροφοδοτούν, γόνιμα, ενιαία και περιπλοκά συστήματα προσωπικών πεποιθήσεων στον πραγματικό κόσμο. Η δεύτερη σχετίζεται με τη μεταγνωστική διαδικασία της αντίληψης διαφορετικών μικρόκοσμων, γεγονός που εξασφαλίζει εναλλακτικά συστήματα νοηματοδότησης των καταστάσεων.<sup>42</sup>

γαλείο για τη μάθηση του ατόμου.. Βλ. R. Courtney, 1982, ό. π., σ. 3. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 40, 124, 127.

<sup>38</sup> Ο Courtney υποστηρίζει ότι τα δραματικά σύμβολα ανάγονται στις μεταφορές, αλλά σηματοδοτούν ευρύτερα νοήματα και συναισθήματα, τα οποία έχουν διαφορετική σημασία, ταυτόχρονα, για κάθε άτομο που συμμετέχει στη δραματική διαδικασία. Οι μεταφορές είναι προσωπικές δράσεις, ενώ τα σύμβολα είναι δημόσιες εικόνες, οι οποίες περιλαμβάνουν διαφορούμενα νοήματα. Οι συμμετέχοντες στο Εκπαιδευτικό Δράμα αισθάνονται ότι το συμβολικό νόημα της θεατρικής τους δράσης έχει τη δύναμη της εξωτερικής πραγματικότητας, γεγονός που ευνοεί την αναδημιουργία της εσωτερικής και της κοινωνικής πραγματικότητας. Βλ. R. Courtney, 1995α, ό. π., σσ. 23, 25, 26. και J. W. Fernandez: *Persuasions and performances: The play of tropes in culture*, Indiana University Press, Bloomington, IN, 1986, σ. 162.

<sup>39</sup> Οι μεταφορές και τα σύμβολα σχετίζονται με τη νοηματική πολυσημία. Ειδικότερα οι μεταφορές βασίζονται σε διπλά νοήματα και τα σύμβολα, ως δημόσιες θεατρικές δράσεις, αναδύουν πολλαπλά νοήματα και σηματοδοτούν διαφορετικά πράγματα την ίδια στιγμή. Κατά συνέπεια τα σύμβολα είναι ένα γνωστικό εργαλείο, το οποίο απαιτεί υψηλό επίπεδο διανόησης για τον χειρισμό του. Η σημαντικότερη μέθοδος διαχείρισης των συμβολικών νοημάτων είναι μέσω του

Εκπαιδευτικού Δράματος, επειδή από τη φύση της η δραματική έκφραση μεταμορφώνει τα προσωπικά νοήματα σε δημόσια. Βλ. R. Courtney, 1982, ό. π., σ. 6. και R. Courtney, 1987, ό. π., σ. 132. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 10, 109, 110, 133.

<sup>40</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 35. Ο Courtney στην προσπάθειά του να περιγράψει τη δομή του δράματος συνυπολογίζει τον προσωπικό φανταστικό κόσμο και τον φανταστικό κοινωνικό κόσμο που δημιουργούν ομαδικά οι συμμετέχοντες στη δραματική διαδικασία. Η προσέγγισή του δεν αναγνωρίζει μια αντικειμενική πραγματικότητα, αλλά περισσότερο μια αλληλεπίδραση προσωπικών πραγματικοτήτων που επικοινωνούν μέσα από την αμοιβαία κατανόηση κοινών νοημάτων. Βλ. R. Courtney, 1988, ό. π., σσ. 128, 142. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 35, 58, 156. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1995α, ό. π., σ. 15.

<sup>41</sup> R. Courtney, 1995α, ό. π., σσ. 11, 62. Αυτές οι δύο παράμετροι, που ορίζουν τη διεξαγωγή του Εκπαιδευτικού δράματος, είναι οι ενσωματωμένες πλευρές μιας συνολικής διαδικασίας, όπου η σκοπιμότητα της προσωπικής νοητικής διεργασίας των συμμετεχόντων και η διαπροσωπική τους επικοινωνία, αλληλεπιδρά με τον εξωτερικό κόσμο με απώτερο στόχο τη βιοματική εμπειρία, την ανάπτυξη νέων νοημάτων και την εσωτερική τους νέας γνώσης. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 9, 31, 54. και R. Courtney, 1984, ό. π., σ. 13.

<sup>42</sup> Ο Courtney θεωρεί ότι η συμμετοχή στο Εκπα-



Ο Courtney αντιλαμβάνεται τη συνειδητότητα των συμμετεχόντων στο δράμα ως μια τετραδιάστατη λειτουργία η οποία ισορροπεί αρμονικά στη σκέψη, στο συναίσθημα, στη διαίσθηση και στις αισθήσεις.<sup>43</sup> Αυτός χρησιμοποιεί τη λέξη «ταύτιση», για να περιγράψει την ενοποίηση των παραπάνω γνωρισμάτων της νοητικής συμπεριφοράς των δρώντων σε κατευθυνόμενη θεατρική δράση, σε αντιδιαστολή με τον όρο «μίμηση» που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης για να περιγράψει εκφάνσεις της θεατρικής δράσης.<sup>44</sup> Προσδίδει επίσης, στο Εκπαιδευτικό Δράμα τα χαρακτηριστικά μιας μετασχηματιστικής διαδικασίας, η οποία αντιδιατέλλεται στην έννοια της «ταύτισης» και μετασχηματίζει τις γνωστικές, τις αισθητικές, τις συναισθηματικές και τις ψυχο-κινητικές πτυχές της ανθρώπινης σκέψης.<sup>45</sup>

Ο Courtney έχει την πεποίθηση ότι το δράμα είναι καταλυτικός παράγοντας της προσωπικής επιλογής στη συμπεριφορά των ανθρώπων, μέσα από τη συγγραφή νέων θεατρικών σεναρίων, για δραματοποίηση, σε σχέση με τις κοινωνικές και τις προσωπικές τους πραγματικότητες. Αυτός οργάνωσε τις ιδέες του για τη μάθηση, μέσω του δράματος, σε ορισμένες συλλογίες.<sup>46</sup> Η πρώτη τυπολογία σχετίζεται με τα είδη της μάθησης μέσω του δράματος

δευτικό Δράμα δίνει τη δυνατότητα για μια υπαρξιακή και οντολογική κατανόηση του κόσμου. Η έννοια της ύπαρξης είναι βασική συνισταμένη των ιδεών του Courtney για τη μάθηση, αφού αυτός ενδιαφέρθηκε για έναν ενοποιημένο, ολιστικό τρόπο μάθησης, κι όχι για τη μάθηση που αφορά σε συγκεκριμένες καταστάσεις και φαινόμενα, ασπόμετα μεταξύ τους. Αυτή η ολιστική μάθηση συνεπάγεται αλλαγή, με οντολογικές προεκτάσεις στην ανθρώπινη ύπαρξη, σε σχέση με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Βλ. J. Bruner: *The culture of education*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1996, σσ. 4, 13, 20, 22. και J. Bruner, 1986, ό. π., σ. 45. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 39, 40, 45.

<sup>43</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 76, 115. Ο Courtney γράφει ότι το Εκπαιδευτικό Δράμα είναι μια αυθόρμητη ανθρώπινη διαδικασία, όπου οι συμμετέχοντες σκέφτονται και ενεργούν σ' ένα φανταστικό κόσμο «σε να», ενώ, ταυτόχρονα, εμπλέκονται σε μια βιωματική εμπειρία εξέλιξης της πραγματικής ζωής. Αυτός οικοδομεί τη νοητική διαδικασία, των συμμετεχόντων στο δράμα, σε μια διαδικασία παλινδρόμησης σε αντίθετες έννοιες, στην οποία επιστρατεύονται γνωστικές λειτουργίες όπως η σύγκριση, η αντιπαραβολή και η συννοήθηση των νοημάτων. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 31, 54, 80. και R. Courtney, 1995, ό. π., σσ. xv, 3.

<sup>44</sup> J. Hutton: *Aristotle: Poetics*, W. W. Norton, New York, 1982, σ. 1.936. και W. H. Fyfe: *Aristotle's Art of poetry*, Clarendon Press, Oxford, 1967, σ. 16. Ο Courtney γράφει ότι η μίμηση εμφανίζεται στη θεατρική έκφραση των ανθρώπων, όταν συγκεκριμένα πολιτιστικά στοιχεία αναβιώνουν στη διάδραση μεταξύ

των δραματικών χαρακτήρων, δίχως απαραίτητα να επιστρατεύεται η συναισθηματική σχέση μεταξύ του ηθοποιού και του χαρακτήρα που υποδύεται. Αντίθετα, η ταύτιση είναι μια διαδικασία η οποία βασίζεται στην ενσυναίσθηση, όπου ο ηθοποιός εσωτερικεύει τις αξίες του χαρακτήρα που υποδύεται και παρακινείται να τις μιμηθεί στη θεατρική του συμπεριφορά. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 21, 58. και R. Courtney, 1989, ό. π., σ. 167.

<sup>45</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σ. v. και M. Friedman, 1969, ό. π., σ. 11. Παρόμοιες θέσεις έχουν υποστηρίξει μελετητές από διαφορετικά επιστημονικά πεδία σε σχέση με τη διχοτομία των όρων «ταύτιση» και «αποστασιοποίηση» στο θέατρο. Παρόμοια, το εκπαιδευτικό δράμα προσεγγίζεται ως ένα πλαίσιο, όπου οι συμμετέχοντες μπορούν να βιώσουν αυτό το είδος της αποστασιοποίησης του ρόλου. Έτσι, η σχέση ανάμεσα στους ρόλους ενός ατόμου με τους ρόλους των άλλων και της κοινωνίας μπορούν να επανεξεταστούν. Βλ. E. Goffman: *Συναντήσεις: Δύο μελέτες στην Κοινωνιολογία της αλληλεπίδρασης*, Αλεξάνδρα, Αθήνα, 1996, σσ. 29, 241, 267. και J. Willett: *Brecht on theatre*, Hill and Wang, New York, 1964, σ. 192. Βλέπε επίσης G. Bolton: «Changes in thinking about drama in education», *Theory into Practice*, Vol. 24, No. 3, 1985, σσ. 151-157, ιδίως σ. 155.

<sup>46</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 138-144. Ο Courtney γράφει ότι η νόηση του ανθρώπου λειτουργεί, συγκρίνοντας παρόμοιες ιδέες. Η πρωταρχική νοητική δομή είναι η ανεύρεση ομοιότητας στην πληθώρα των αντικειμένων, των φαινομένων και των εννοιών, διαδικασία η οποία οδηγεί στην αφηρημένη σκέψη. Ο άνθρω-

και περιλαμβάνει την εξωγενή, την ενδογενή, την αισθητική και την καλλιτεχνική μάθηση.<sup>47</sup> Για τον Courtney προνομιακή θέση κατέχουν στο Εκπαιδευτικό Δράμα η ενδογενής και η αισθητική μάθηση σε σχέση με την εξωγενή και την καλλιτεχνική μάθηση, επειδή οδηγούν στην προσωπική ανάπτυξη.<sup>48</sup>

Η δεύτερη τυπολογία σχετίζεται με την ποιότητα και τα επίπεδα της μάθησης μέσω του δράματος, την οποία ο Courtney ονομάζει «Θεωρία των λογικών τύπων» και προέρχεται από τη σύζευξη θεωριών των Whitehead, Russell και Bateson.<sup>49</sup> Αυτός στηρίξε τη θεωρία του στη συσχέτιση των εννοιών παιχνίδι, δράμα, σκέψη και στη σύνδεση της εσωτερικής φαντασίας του συμμετέχοντα με την εξωτερική δραματική συμπεριφορά του. Από τα τέσσερα επίπεδα αυτής της τυπολογίας το πιο σύνθετο αντιστοιχεί στη δραματική συμπεριφορά, στην οποία η φαντασία υιοθετεί όλα τα χαρακτηριστικά του παράδοξου. Η δραματική φαντασία

ποσ σκέφτεται μεταφορικά, κατανοώντας το ένα θέμα σε σύγκριση μ' ένα άλλο. Κάθε έννοια δομείται στην ανθρώπινη νόηση μεταφορικά και όταν αυτή εξωτερικεύεται με θεατρική δράση διερευνάται εξονυχιστικά ως προς τα νοήματα που εμπεριέχει. Βλ. R. Courtney, 1988, ό. π., σ. 125.

<sup>47</sup> Η *εξωγενής* μάθηση επικεντρώνεται στο περιεχόμενο των δρώμενων. Η *ενδογενής* μάθηση συνεπάγεται μεταγνώση, αυτοκαθοδηγούμενη μάθηση και ένα βαθύτερο επίπεδο επιστημολογικής και οντολογικής ανάπτυξης. Η *ενδογενής* μάθηση συμβάλλει στην καλλιέργεια προσωπικών ικανοτήτων όπως είναι η αυτοαντίληψη, η αυτοσυγκέντρωση, η δημιουργική έκφραση, η εφευρετικότητα, η οριοθέτηση και η επίλυση προβλημάτων, η αυτοπεποίθηση, η κοινωνικοποίηση, η κοινωνική διαπραγμάτευση και οι μεταβατικές δεξιότητες. Η *αισθητική* μάθηση κυριαρχεί στη δραματική εμπειρία και σχετίζεται με την ανάπτυξη του συναισθήματος, της προσωπικής επιλογής, της κρίσης και των περίπλοκων λειτουργιών της ατομικής φαντασίας που συμβάλλει στην καλλιέργεια όλων των τύπων μάθησης και ευφυΐας. Η *αισθητική* μάθηση καλλιεργεί την ενσυναίσθηση, την ταύτιση με τους δραματικούς χαρακτήρες και μεταλλάσσει τα ακατέργαστα αισθήματα σε συναισθήματα, τα οποία μπορούν να ελεγχθούν και να εκφραστούν παραγωγικά. Η *καλλιτεχνική* μάθηση σχετίζεται με την ανάπτυξη δεξιοτήτων θεατρικής έκφρασης και καλλιτεχνικής συμπεριφοράς. Στο Εκπαιδευτικό Δράμα αυτό το είδος μάθησης αυτό σχετίζεται με τη δημιουργία δραματικού προσώπου, διαλόγου και κινησιολογίας. Επίσης, αφορά στην αρμονική διαχείριση δυναμικών του θεάτρου όπως το φως και το σκοτάδι, ο ήχος και η σιωπή, η κίνηση και η ακινησία. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 12, 140. και R. Courtney, 1995a, ό. π., σσ. 24, 42, 56, 71.

<sup>48</sup> Ο Courtney δεν έδωσε μεγάλη έμφαση στην καλλιτεχνική μάθηση, επειδή θεώρησε ότι το δράμα είναι μια διαδικασία βιωμάτων εμπειρίας και άμβλυνσης της φαντασίας για όλους τους συμμετέχοντες, παρά ένας προνομιακός χώρος επαγγελματικής ενασχόλησης με το θέατρο, προορισμένος για τους λίγους και ταλαντούχους στην υποκριτική. Ακόμη λιγότερη προσοχή απέδωσε στην *εξωγενή* μάθηση, η οποία σχετίζεται με το περιεχόμενο των δρώμενων και αποβλέπει στην εναισθητοποίηση των συμμετεχόντων και του κοινού σε διάφορα προσωπικά και κοινωνικά ζητήματα. Αυτό το είδος της μάθησης σχετίζεται με τη μεθοδολογία που επικράτησε διεθνώς με την ονομασία «Το θέατρο στην εκπαίδευση» (Theatre in Education) Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 1, 37. και R. Courtney, 1982, ό. π., σ. 5.

<sup>49</sup> Αυτή η θεωρία αναγνωρίζει τέσσερα επίπεδα μάθησης μέσω του δράματος. Στο πρώτο επίπεδο, το χαμηλότερο στην ιεραρχία, κάποιος προσλαμβάνει γνώσεις με απλή δομή. Το δεύτερο επίπεδο της μάθησης αναφέρεται στο είδος της μάθησης από μετρίεται από την πειραματική ψυχολογία και αναφέρεται στη μάθηση μέσω αληθινής και θετικής ενίσχυσης της συμπεριφορικής ψυχολογίας. Το τρίτο επίπεδο περιλαμβάνει ολιστικά πρότυπα και την περίπλοκη διαδικασία της αυτοαντίληψης, που συνεπάγεται η εμπλοκή του ατόμου στη δραματική διαδικασία. Εδώ υπεισέρχονται οι μεταγνωστικές δεξιότητες, οι περίπλοκες εννοιολογικές δομές και η ανάπτυξη μιας γενικότερης κοσμοθεώρησης, η οποία μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση νέων κοινωνικών καταστάσεων (διαπολιτισμική εκπαίδευση). Τέλος, το τέταρτο επίπεδο συνεπάγεται τον εναγκαλισμό νέων νοητικών προτύπων, τα οποία συνεπείγονται ριζική αναδιοργάνωση της προηγούμενης μάθησης και οδηγούν στη δημιουργία νέων νοητι-

είναι το πρότυπο της ενεργοποίησης των μεταγνωστικών δεξιοτήτων του ατόμου και συμβάλλει αποφασιστικά στην καλλιέργεια της αποκλίνουσας νόησης.<sup>50</sup> Οι ιδέες του Courtney για τη δημιουργική δραματική έκφραση, βασίζονται στον αυθεντικό διάλογο, στον οποίο πρέπει να εμπλέκεται είτε ο δάσκαλος του δράματος είτε οι συμμετέχοντες σ' αυτόν.<sup>51</sup>

Ο Courtney, υιοθετώντας αυτή τη συλλογιστική, αμβλύνει τον όρο «Εκπαιδευτικό Δράμα» και δεν αναφέρεται αποκλειστικά στη δραματική συμπεριφορά των συμμετεχόντων, αλλά στη δραματική σκέψη και στη φαντασία.<sup>52</sup> Ο νέος όρος, που υιοθετεί ο Courtney, είναι «ανταπυξιακό δράμα» και αναφέρεται στη μελέτη του δραματικού μετασχηματισμού, ως συνολική παιδαγωγική διαδικασία, σε σχέση με το μορφωτικό αποτέλεσμα που επέρχεται στους συμμετέχοντες.<sup>53</sup>

## Επίλογος

Στην προσπάθειά μας να αποσαφηνίσουμε πτυχές του έργου του Richard Courtney, σε σχέση με το δράμα ως μέσου μάθησης, ακολουθήσαμε μία σύνθετη οργανωτική δομή, που διερευνά σε βάθος το πλαίσιο διεξαγωγής του Εκπαιδευτικού Δράματος. Αναλύσαμε, επίσης, την πλούσια ορολογία που χρησιμοποιεί ο Courtney για να περιγράψει διαφορετικές εκφάνσεις της δραματικής διαδικασίας, οι οποίες οδηγούν στο μετασχηματισμό της νόησης και της ύπαρξης του ατόμου.<sup>54</sup>

Στη συνέχεια παραθέτουμε συνοπτικά την εννοιολογική δομή που υιοθέτησε ο Richard Courtney, για να περιγράψει τη μάθηση μέσω του δράματος. Αρχικά, αυτός δέχεται τη σύν-

κών δομών και νέων τρόπων σκέψης. Βλ. R. Courtney, 1988, ό. π., σσ. 104, 128. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 141, 142, 143.

<sup>50</sup> Ο Courtney προσέγγισε το Εκπαιδευτικό Δράμα ως ένα μοντέλο που αρμόζει σε κάθε μαθησιακή διαδικασία, που εστιάζει σε διαφορετική νοητική θεώρηση της ίδιας δομής συσχετισμού αντικειμένων ή προσώπων. Αναλύοντας το πλαίσιο της αλληλεπίδρασης, στο Εκπαιδευτικό Δράμα, εστιάζει το ενδιαφέρον του στην προσπάθεια του κάθε συμμετέχοντα να διατηρεί στο νου του πολλαπλές συμπεριφορικές προοπτικές, τη δική του θεατρική δράση σε σχέση με τη δράση των άλλων και την πραγματική του ταυτότητα σε σχέση με την ταυτότητα του θεατρικού χαρακτήρα που υποδύεται. Βλ. R. Courtney, 1980, ό. π., σ. 2. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 144, 145, 147. και

<sup>51</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 9, 77, 156, 158. και M. Bakhtin, 1981, ό. π., σ. 61.

<sup>52</sup> (Ο Courtney λέει χαρακτηριστικά ότι το Εκπαιδευτικό Δράμα είναι από τη μία εσωτερική, δημιουργική φανταστική έκφραση και από την άλλη εξωτερική αυθόρμητη δραματική συμπεριφορά, παρά μία θεατρική παράσταση σε προκαθορισμένο θεατρικό κείμενο. Βλ. Courtney, 1984, ό. π., σ. 13.

<sup>53</sup> Το δράμα, για τον Courtney, δεν είναι μια διαδικασία μάθησης. Η δραματική πράξη που μμείται απλά τα εξωτερικά συμβάντα είναι μια μορφή μάθησης, η οποία συνίσταται σε επιφανειακές απομνημύσεις εξωτερικών πτυχών της πραγματικότητας. Το ουσιαστικό στο Εκπαιδευτικό Δράμα είναι η χρήση μεταφορών, οι οποίες μετασχηματίζουν δημιουργικά την προσωπική αντίληψη και καλλιεργούν τη σκέψη και την ευφυΐα. Βλ. R. Courtney, 1989, ό. π., σ. 137. και R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 69, 78, 164.

<sup>54</sup> Τα κύρια σημεία της προβληματικής που θέτει ο Courtney για το δυναμικό μάθησης, που εμπεριέχεται στο Εκπαιδευτικό Δράμα είναι: α) Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα συναισθήματά τους και τη φαντασία τους, για να νοηματοδοτήσουν την εμπειρία τους, εμπελεκόμενοι σε μια διαδικασία που αποκαλείται «αισθητική μάθηση» β) Η ουσία της δραματικής διαδικασίας είναι η χρήση και η γενίκευση μεταφορών γ) Οι άνθρωποι μαθαίνουν μέσω των διαφορετικών προοπτικών που αναδύονται από τα θεατρικά δρώμενα δ) Η μάθηση επιτυγχάνεται μέσα από έναν συμβολικό επικοινωνιακό κώδικα, που βασίζεται σε εικόνες σωματικής αλληλεπίδρασης και στην προφορική γλώσσα ε) Το Εκπαιδευτικό Δράμα, εξαιτίας της συνολικής

δεση του δράματος με τη ζωή και την ταύτιση των συμμετεχόντων στο Εκπαιδευτικό Δράμα με τους θεατρικούς χαρακτήρες.<sup>55</sup> Η δραματική διαδικασία μεσολαβεί μεταξύ του πραγματικού εαυτού και του εξωτερικού κόσμου και η βιωματική εμπειρία του συμμετέχοντα στο δράμα οδηγεί στη γενίκευση των νοημάτων, από τον πραγματικό εαυτό στον εξωτερικό κόσμο και αντίστροφα.<sup>56</sup> Η ενεργοποίηση της φαντασίας των συμμετεχόντων στο δράμα είναι μία διανοητική και γνωστική δραστηριότητα, που οδηγεί στη μάθηση.<sup>57</sup> Η δραματική διαδικασία μετασχηματίζει τις γνωστικές, τις αισθητικές, τις συναισθηματικές και τις ψυχο-κινητικές πτυχές της ανθρώπινης σκέψης, οδηγώντας στην αλλαγή του πραγματικού εαυτού και των παγκόσμιων νοημάτων.<sup>58</sup> Αυτή η αλλαγή είναι μάθηση που εξυφάνεται στη διυποκειμενική εμπειρία των συμμετεχόντων στο δράμα μεταξύ του πραγματικού και του φανταστικού κόσμου.<sup>59</sup> Ο βασικός πυρήνας της εννοιολογικής δομής, που χρησιμοποιεί ο Courtney για να εξηγήσει τη μαθησιακή διαδικασία, εστιάζεται στη σύγκριση μεταξύ της φαντασίας και της πραγματικότητας. Στην εξέλιξη της δραματικής διαδικασίας το πραγ-

προσέγγισης των θεμάτων που διαπραγματεύεται, είναι μια υπαρκτική μορφή μάθησης. Βλ. R. Courtney, 1995a, ό. π., σσ. 10, 11.

<sup>55</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 48, 80, 90. και R. Courtney, 1968b, ό. π., σ. 375. Στη δραματική έκφραση η άμεση εμπειρία των συμμετεχόντων είναι η πηγή της γνώσης. Το δράμα επιφέρει παρόμοιο μαθησιακό αποτέλεσμα μ' αυτό που επιφέρει η ίδια η ζωή. Είναι ο πρωταρχικός υπαρκτικός τρόπος μάθησης, στον οποίο η γνώση αναδύεται από την προσωπική δράση και τη συνολική απορρόφηση του ατόμου στη δραματική πράξη. Βλ. R. Courtney, 1988, ό. π., σ. 125.

<sup>56</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 31, 54. Η διαμεσολάβηση για τον Courtney είναι η δυναμική ανάμεσα στο υποκειμενικό και στο αντικειμενικό. Το άτομο αποδίδει νοήματα στη δραματική συμπεριφορά του χαρακτήρα που υποθετεί, στη συνέχεια, μέσα από την αλληλεπίδραση των δραματικών χαρακτήρων, αναδύονται νέα νοήματα τα οποία ενοποιούνται σ' ένα σύνολο, μεγαλύτερης ευρύτητας σε σχέση με τα αρχικά μέρη του. Η αυθόρμητη δραματική έκφραση είναι ένας ξεχωριστός τρόπος γνωστικής προσέγγισης του κοινωνικού και του φυσικού κόσμου. Η γνώση, που αναδύεται από το δράμα, αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τους συμμετέχοντες, επειδή την βιώνουν και την αισθάνονται. Η συναισθηματική βιωματική εμπειρία, σε συνδυασμό με τη νοητική λειτουργία, καθιστά τη μάθηση μέσω του δράματος ανεξίτηλη. Βλ. R. Courtney, 1982, ό. π., σσ. 6, 7. και R. Courtney, 1995, ό. π., σ. 15. Βλέπε επίσης R. Courtney, 1987, ό. π., σ. 81.

<sup>57</sup> Το Εκπαιδευτικό Δράμα είναι μια μορφή μάθησης που βασίζεται στη βιωματική δράση, μια ιδιαίτερη μορφή μάθησης που αφορά συνολικά, στην ανθρώπι-

νη ύπαρξη και στηρίζεται στη σύνθεση εμπειριών του σώματος και της ψυχής. Η δραματική έκφραση αντανακλά στην ανθρώπινη νόηση και οδηγεί στη συνειδητοποίηση των αρχών που ορίζουν το σύμπαν. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 54, 138, 139. και R. Courtney, 1995a, ό. π., σσ. 83, 84.

<sup>58</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 9. και R. Courtney, 1995a, ό. π., σσ. xi, 79, 80. Η συνείδηση του εξωτερικού κόσμου και του εαυτού επιτυγχάνεται μέσα από την «ταλάντευση» της νόησης σε διαφορετικές προοπτικές. Αυτές οι προοπτικές συμπεριλαμβάνουν την αυτοαντίληψη και την ετερο-αντίληψη, τον επηρεισμό και τη συνολική σύνθεση, την αποστασιοποίηση και την ενσυναίσθηση. Ο Courtney χρησιμοποιεί τον όρο «εωσύληξη ταλάντευση» για να περιγράψει τη νοητική διαδικασία που εκπνέεται, όταν προσωπικές μνήμες, μεταγνωστικές λειτουργίες, συναισθήματα και λογικές λειτουργίες συντονίζονται για να νοηματοδοτήσουν τον φανταστικό κόσμο του δράματος και συνολικά τον πραγματικό κόσμο. Στο διαπροσωπικό ή διαλογικό επίπεδο η «ταλάντευση» περιγράφει την αλληλεπίδραση ενός ατόμου με τους άλλους, ενώ αμφιταλαντεύεται ανάμεσα σε διαφορετικούς πραγματικούς ή δραματικούς ρόλους. Βλ. R. Courtney, 1995a, ό. π., σσ. 83, 84.

<sup>59</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 10. Ο Courtney υποστηρίζει ότι η δημιουργική φαντασία των συμμετεχόντων στο δράμα και η θεατρική δράση βιώνονται ως σύνολο και μαζί δημιουργούν νέα γνώση. Ο φανταστικός κόσμος του δράματος λειτουργεί παράλληλα με τον πραγματικό κόσμο στο μυαλό των δράντων και είναι το γνωστικό εργαλείο για την κατανόηση των παγκόσμιων νοημάτων, που διέπουν την αλληλεπίδραση

ματικό συνυπάρχει με το φανταστικό και η ψυχολογική ταύτιση με τον νοητικό μετασχηματισμό που οδηγεί στη γνώση.<sup>60</sup> Ο Courtney αναγνωρίζει στο Εκπαιδευτικό Δράμα δύο μαθησιακά πλαίσια. Το πρώτο αφορά στη βιωματική εμπειρία της συμμετοχής στη δραματική διαδικασία και είναι σημαντικό στα συναισθήματα, στη διαίσθηση και στις αισθητικο-γνωστικές κρίσεις των συμμετεχόντων.<sup>61</sup> Το δεύτερο αφορά στην ανάλυση της δραματικής διαδικασίας εκ των υστέρων και οδηγεί σε βαθύτερη διύλιση των νοημάτων που αναδύθηκαν από τη δραματική αλληλεπίδραση.<sup>62</sup>

Οι θέσεις του Richard Courtney θα μπορούσαν να επηρεάσουν αποφασιστικά τις μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης, που υιοθετούν τα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα.<sup>63</sup> Αυτό που φαίνεται να απουσιάζει από τον πυρήνα της φιλοσοφίας της εκπαίδευσης είναι η σημασία του συναισθήματος και της φαντασίας στην οικοδόμηση της προσωπικής και κοινωνικής πραγματικότητας.<sup>64</sup> Είναι επιτακτική η ανάγκη ενσωμάτωσης του Εκπαιδευτικού Δράματος στη μαθησιακή διαδικασία, ώστε να καταστεί η μάθηση μία ενεργητική διαδικασία για τους μαθητές.

των ανθρώπων και τη δημιουργία του κόσμου. Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 9, 80. και R. Courtney, 1995a, ό. π., σ. 51.

<sup>60</sup> Βλ. R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 9. Στο Εκπαιδευτικό Δράμα τα σύμβολα της φαντασίας των συμμετεχόντων γίνονται πραγματικότητα μέσω της θεατρικής έκφρασης, τα συναισθήματα τους προσαρμόζονται σ' αυτό που βλέπουν και σ' αυτό που πιστεύουν. Η αυθόρμητη αναπαράσταση ενός θεατρικού ρόλου εντάσσεται σ' έναν φανταστικό κόσμο, ο οποίος λειτουργεί παράλληλα με τον πραγματικό. Τα γεγονότα που συμβαίνουν στην καθημερινή ζωή δραματοποιούνται στο αυτοσχέδιο δράμα, έτσι, ο πραγματικός κόσμος προσεγγίζεται μέσω του φανταστικού κόσμου και αντίστροφα. Βλ. R. Courtney, 1995, ό. π., σσ. 24-5.

<sup>61</sup> Η δραματική πράξη είναι η πρωταρχική μορφή της συμβολικής επικοινωνίας των ανθρώπων και έχει τη θέση του διαμεσολαβητή ανάμεσα στη νόηση και στον εξωτερικό κόσμο. Η ταύτιση με τα συναισθήματα ενός ρόλου παρακινεί τον συμμετέχοντα να τον υποδυθεί, χρησιμοποιώντας τη φαντασία τους. Το συναίσθημα και η φαντασία δημιουργούν τους δραματικούς ρόλους και συγκροτούν το δραματικό πλαίσιο. Η θεατρική συμπεριφορά, μέσα στο δραματικό πλαίσιο αλληλεπίδρασης, γενικεύει τα νοήματα και τα ενσωματώνει στη σκέψη των συμμετεχόντων στο δράμα. Βλ. R. Courtney, 1988, ό. π., σ. 125. και R. Courtney, 1990, ό. π., σ. 54.

<sup>62</sup> R. Courtney, 1990, ό. π., σσ. 38, 124, 155. και R. Courtney, 1995a, ό. π., σ. 28. Σύμφωνα με τον Courtney

η δραματική έκφραση είναι η βάση για τη συμμετοχή του ανθρώπου σε άλλες μορφές δημιουργικής έκφρασης. Η δραματική κίνηση οδηγεί στο χορό και η δραματική ομιλία στη λογοτεχνία. Αυτό που χαρακτηρίζει όμως, τη δραματική έκφραση είναι η ανάδυση πολλών νοημάτων, μέσω των οποίων τα άτομα κατανοούν την εμπειρία τους και την ερμηνεύουν σωστά, μέσω της μεταγνώσης. Βλ. R. Courtney, 1982, ό. π., σ. 6. και R. Courtney, 1995a, ό. π., σ. 51.

<sup>63</sup> Ο Courtney φαίνεται να έχει επηρεαστεί από τις ιδέες των Αμερικανών συγγραφέων John Dewey και George Mead και εστιάζει στην ενοποίηση της ζωής και της τέχνης σε μία πραγματιστική μάθηση, έναν φυσικό τρόπο μάθησης που πρέπει να χαρακτηρίζει τη φιλοσοφία των σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων. Βλ. R. Courtney, 1980, ό. π., σ. 2.

<sup>64</sup> Η «συναισθηματική ευφυΐα», ως όρος, έχει τύχει ευρείας αποδοχής και έχει τεκμηριωθεί η υπότασή της με εμπειρικά ερευνητικά δεδομένα. Η συναισθηματική και η γνωστική διαδικασία είναι ασυνείδητες νοητικές λειτουργίες, οι οποίες ανάλογα με τις περιστάσεις μπορεί να διαφοροποιούνται ή να ταυτίζονται. Σ' αυτό το οποίο φαίνεται να συμφωνούν οι περισσότεροι μελετητές είναι ότι το συναίσθημα είναι ένας από τους τρόπους που μαθαίνει ο άνθρωπος. D. Goleman: *Emotional intelligence*, Bantam Books, New York, 1995, σσ. 27, 94. και J. LeDoux: *The emotional brain*, Simon & Schuster, New York, 1996, σσ. 23, 37, 36, 49.